

INICIJATIVA MLADIH
ZA LJUDSKA PRAVA

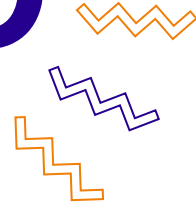
GODIŠNJI IZVEŠTAJ 2023

YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS
INICIJATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA
NISMA E TË RINJVE PËR TË DREJTAT E NJERIUT

UMESTO UVODA

Teško je pokriti čitavu godinu u jednom tekstu, a još je teže to uraditi za 2023. godinu u kontekstu Srbije. Izveštaj Komesarke Saveta Evrope za ljudska prava „Dealing with the Past for a Better Future” samo je potvrdio sve ono na šta godinama ukazujemo kada su u pitanju teme koje čine srž našeg rada. Međutim, Inicijativa je odabrala da, kada je teško ipak doda gas. Ove godine smo proslavili 20 godina postojanja naše organizacije, odlučni da narednih 20 upalimo svetlo tamo gde ga nema i da nastavimo da radimo na drugačijoj budućnosti.

Odnosi Kosova i Srbije bili su u samom fokusu rada Inicijative u prethodnoj godini. Početak godine obeležile su najave novog sporazuma čiji je uvod bila višemesečna javna debata o francusko-nemačkom predlogu za dijalog. Dok su mnogi kritikovali predlog novog evropskog sporazuma, mi smo u njemu videli šansu i priliku da se promeni dinamika normalizacije u pozitivnom smeru. Razlog iz kog smo, zajedno sa 19 organizacija i pojedinaca, podržali ovaj sporazum, nije se promenio. Čvrsto verujemo da je našim društvima potrebno zrelo i odgovorno političko delovanje, koje otvara prostor za razmenu na svim nivoima i promenu ustaljenog načina na koji se međusobno posmatramo više od tri decenije.

Novi sporazum je prihvaćen kao i Aneks koji predstavlja dodatak ranije postignutom sporazumu u Ohridu. Međutim, politička situacija, kao i situacija na terenu, nastavile su da idu silaznom putanjom. Tenzije i neprijateljstva kulminirali su oružanim paravojnim napadom u Banjskoj, a odgovorni još uvek nisu privedeni pravdi. Svesni da mir nema alternativu, nastavili smo da stvari nazivamo pravim imenom dok smo svoj rad stavili u službu mirne budućnosti koja neće doći sama od sebe.

Otvarali smo teme poput pitanja nestalih osoba, povratka raseljenih lica, radili sa mladima neprekidno tokom čitave godine. Branili smo akademsku saradnju, brisali pozive na rat sa zidova, sećali se žrtava i ukazivali na odgovornost za zločine i javno izgovorenu reč. Svoju ulogu u čitavom procesu videli smo kao neophodnu da se sačuvaju već uspostavljeni odnosi i veze kao i da se intenzivno radi na zbližavanju mladih ljudi sa Kosova i iz Srbije, i mislim da smo je dobro obavljali, uprkos svim izazovima, što uostalom potvrđuju i naši rezultati.

Početak maja doneo je nezamislivo. Masovno ubistvo đaka od strane njihovog vršnjaka je zločin koji je potresao ceo region. Srbija se još nije oporavila od ovog događaja, a nisam sigurna ni da se krećemo kao društvo u tom smeru jer kultura sećanja, koju nikada nismo izgradili jednako je nepostojeća i u slučaju žrtava i porodica koje su direktno pogođene ovim zločinom. Na Kosovu, 4. maja, u Prištini počeo je „Miredita, Dobar dan!” festival čiji je program izmenjen u skladu sa situacijom. Festival je počeo u tišini, minutom ćutanja, a na glavnom trgu u Prištini zajedno sa građanima palili smo sveće za decu ubijenu u školi „Vladislav Ribnikar”. Ova akcija odjeknula je širom regiona, jer je važno da spajamo ljude, da pozivamo na empatiju i budemo solidarni kada je najteže.

Tokom čitave godine program u Endžio habu omogućavao je razgovore i znanja za koje nema dovoljno mesta u javnom prostoru. Od izložbi ruskih umetnika, aktivistkinja i aktivista antiratnog otpora i onih koji su bili mobilisani i odbili da učestvuju u ratu Rusije protiv Ukrajine pa sve do projekcije filmova poput filma „20 dana u Marijupulju” u saradnji sa Beldocs-om. I dok agresija na Ukrajinu ne prestaje, svet je suočen sa novim sukobom na Bliskom Istoku koji je potresao i naš region. Svakoga dana gledamo razaranja i masovna kršenja ljudskih prava uživo putem društvenih mreža kao i pozive na prekid vatre koji ne donose rezultate, a palestinske žrtve se broje u desetinama hiljada. „Crvene linije” više ne postoje, što znači da nam će nam za mir biti potrebno još više posvećenosti, razuma i napora.

Sa mladima iz zemlje i regiona radili smo na različitim lokacijama kao što su Beograd, Banja Koviljača, Šabac, Kragujevac, Hrtkovci, Petrovo Selo, Rudnica, Kiževak, Mitrovo Polje, Stajicevo, Begejci, Novi Pazar, Preševo, Tuzla, Sarajevo, Srebrenica, Priština, Prizren, Daruvar i Nica. Mobilnost mladih i sticanje različitih iskustava uvek su nam bili od velike važnosti, pa smo tako prošle godine bili ponosni što smo bili deo zagovaračkog procesa koji je rezultirao ukidanjem viza za putovanje u Evropsku Uniju državljanima Kosova.

Kraj godine obeležili su izbori u Srbiji tokom koji su dokazane manipulacije, nelegalne radnje i zloupotrebe koje su dovele u pitanje da li sam izborni rezultat zaista predstavlja volju građana. Ako su fer i slobodni izbori stub demokratije, a kompromitovani su onda je građanska neposlušnost dužnost svih nas. Te u tom duhu želim da završim ovaj uvod. Hvala vam što pratite naš rad!

Sofija Todorović, Programska direktorka

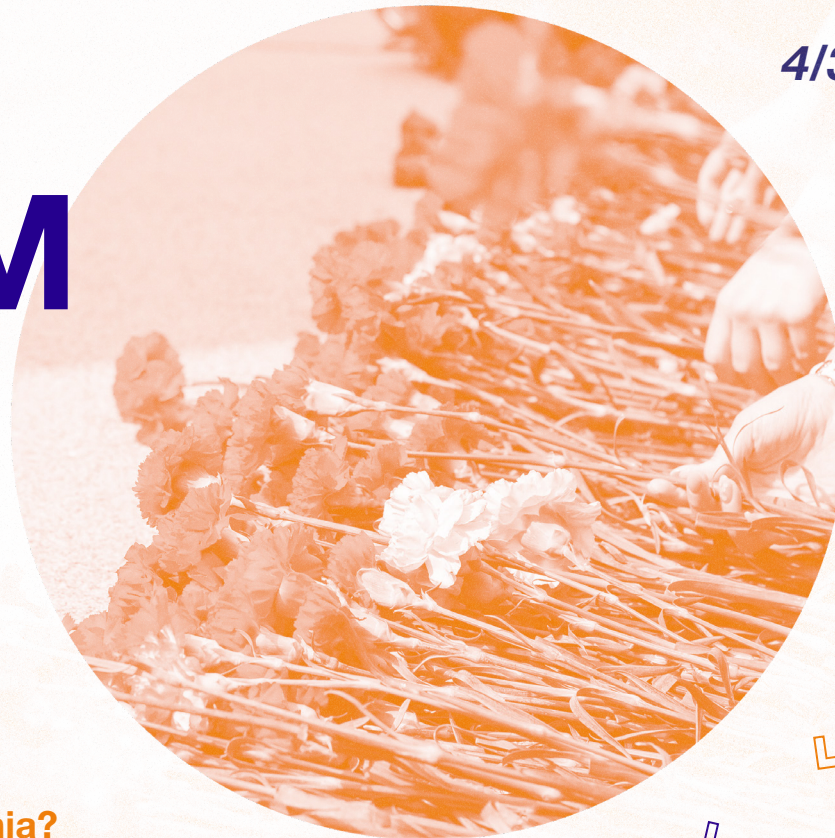
SVE POČINJE RAZGOVOROM

Na koj način umetnost može da podstakne pomirenje u regionu?

Duboko sam uverena da je umetnost jezik koji može da dopre do svakog pojedinca na svetu, da može poljuljati i najtvrdoglaviji um i stimulirati ga na razmišljanje. Samim tim, umetnost je izuzetan, ako ne i najbolji alat za proces međuetničkog pomirenja. Kao primer možemo uzeti muziku, jedan od najznačajnijih zajedničkih činilaca ovih duboko podeljenih prostora. Muzika je vid umetnosti koji uvek iznova različitosti baca u zadnji plan, a u prvi stavlja naša zajednička ljudska iskustva i potrebu za uživanjem u dobrom zvuku. Isto tako su i drugi vidovi umetnosti korisni, čak i kada nisu kritički i društveno angažovani oko konkretne teme. Umetnost zbližava ljude navodeći ih da se poistovete sa viđenim, kao i međusobno.

U protekloj 2023. godini ispratila sam sjajne umetničke realizacije koje doprinose regionalnom pomirenju, poput izložbe „Lavirint devedesetih“, festival „Miredita, dobar dan“, kolaborativne izložbe umetnika/ca sa Kosova i iz Srbije, predstave „Mirovni pregovori“, filmova kao sto su „Najsretniji čovjek na svijetu“ ili „Izgubljena zemlja“. Takođe, zahvaljujući programu „ŠČa ćemo sad?“ YIHR Hrvatske, imala sam priliku da se i sama oprobam u kolaborativnom umetničkom radu na temu pomirenja. Nasuprot formalnom obrazovanju i direktnom obraćanju, čije vrednosti ne umanjujem, umetnost ima moć da na suptilniji i kreativniji način prenese ideju i emociju, i samim tim podstakne empatiju. Zbog toga smatram da umetnost ne sme biti zanemarena i da treba biti pri vrhu liste prioriteta koji vode ka pomirenju i svetlijoj budućnosti.

Bojana Radojević

Zašto je neophodno negovati kulturu sećanja?

Kroz programe Inicijative mladih za ljudska prava po prvi put sam se susrela s događajima iz ratnog perioda i imala priliku da posetim mesta zločina koja i danas stoje neobeležena, a na kojima su stradali naši/e sugrađani/ke i komšije/inice. Za mesta za koja sam znala sam čula potpuno drugačije narative. U razgovoru sa istraživačima i istraživačicama, ekspertima i ekspertkinjama na tu temu, shvatila sam da su ti narativi pogrešni. Baš zbog toga smatram da je neophodno negovati kulturu sećanja i oživljavati ove neprijatne razgovore i događaje, te se sa njima suočavati. U njima leži istina.

Usled monstroznosti i zverstava koja su se dešavala za vreme ratova i nakon njih, mnogima je mogućnost da svoj trag na zemlji ostave oduzeta prerano. Nama nije. Zbog toga, iz poštovanja prema žrtvama i odgovornosti prema narodu i sunarodnicima da se slične ili iste stvari ne ponove, neophodno je pričati, edukovati i osveščivati sebe, ali i one oko sebe. Važno je omogućiti da se životne priče stradalih čuju jer onaj koji za sobom nije ostavio trag i zaveštanje - kao da nije ni živeo. Važno je sećati se jer kako kaže Džordž Santajana „oni koji se ne sećaju prošlosti osuđeni su da je ponavljaju“.

Katarina Šipoš

Jesmo li kroz razmene mladih sa Bosnom i Hercegovinom „korak bliže miru“?

Tokom 2023. godine sam nekoliko puta bila u Bosni i Hercegovini gde sam učestvovala na razmenama i komemoracijama. Ove posete su mi na neki način i pružile odgovor na ovo pitanje. Razmene mladih jesu jedan od najboljih načina da se ljudi upoznaju, poruše ukorenjene predrasude i pruže jedan korak bliže miru. Ono što je na mene ostavilo utisak i što sam shvatila u toku ovih poseta jeste da su ljudi sa druge strane reke Drine spremni da nastave dalje uprkos svemu što ih je zadesilo 90ih i uprkos bolu koji su osetili. Spremni su da oprostite. U Bosni nisam čula nijednu ružnu reč, a pričala sam sa mnogo različitih ljudi, kako mladih tako i starijih i sigurna sam moje iskustvo nije jedinstveno. Stekla sam utisak da su ljudi koji su žrtve pre spremni da oprostite zločin, nego oni u čije ime je zločin počinjen. Smatram da su razmene u regionu važne jer pružaju drugu perspektivu mladima kojima je pojam mira i dalje strana reč o kojoj ne žele da čuju i dozvole joj da postane predmet njihovog promišljanja.

Jovana Đurđević

Zašto je važno da državne institucije redefinišu značenje termina „heroj“ u svojim narativima?

Učeni smo da su heroji Supermen, Nindža kornjače ili Mulan - hrabre, odvažne, pravične ličnosti na koje se treba ugledati i čiji primer treba slediti. Institucije u Srbiji međutim ovaj termin povezuju sa, primera radi, Radovanom Karadžićem ili Ratkom Mladićem.

Suočavanje sa prošlošću i počinjenim zlodelima u ratu jeste dugotrajan i komplikovan proces, ali i neophodan korak u dostizanju pomirenja u regionu. Problem leži u tome što naše institucije odlučuju da osuđeni ratni zločinci po izlasku iz zatvora i povratka u Srbiju postaju nacionalni heroji. Javno zagovaranje ovakvih teza pre ili kasnije povećava broj pristalica narativa da su zločinci heroji u našem narodu, što može dovesti samo do opšteg manjka empatije u našem društvu. Plasiranje ovakve politike poricanja kroz medije i druge kanale komunikacije stvara sve dublju društvenu polarizaciju, samim tim i tenziju i odsustvo razumevanja za druge.

Promena diskursa javnog mnjenja je ovde neophodna iz više razloga, počevši od vraćanja makar delimičnog poverenja u institucije, pa sve do vraćanja osnovnih demokratskih vrednosti u društvo jer društvo u kom su heroji zločinci svakako na njima ne počiva. Nužno je i kako bi se izbeglo dodatno udaljavanje među državama u regionu koje može dovesti samo do ponovnog konflikta.

Dakle, ako smo deo društva kome nedostaje empatija, koje ne počiva na demokratskim vrednostima i ne poštuje osnovna ljudska prava, da li to okruženje uopšte možemo nazvati društvom? Ovo pitanje je razlog zbog kog su redefinsanje termina „heroj“ i promena zvaničnih narativa i te kako potrebni. Potrebni su da bismo obezbedili da buduće generacije sebi ne moraju da postave to isto pitanje već da žive u demokratskom i empatičnom društvu u kom se prema svakome postupa jednako.

Doroteja Antić

Koliko učimo o događajima na Kosovu kroz formalno obrazovanje?

Kada pogledate udžbenike istorije za 8. razred osnovne škole ili za 4. razred gimnazije, videćete ogromnu razliku između činjenica koje stoje u njima i onoga što imali priliku da čujemo na Inicijativnim programima. U formalnom obrazovanju imate prikaz jedne strane, koja sebe u potpunosti postavlja u poziciju žrtve, žrtve zajedničke zavere međunarodne zajednice i naroda i narodnosti sa kojima smo delili Jugoslaviju. Samoviktimizacija i negacija bilo kakve odgovornosti za zločine i ratove najbolje opisuju današnju nastavu istorije.

Ono što je, po mom mišljenju, jedan od najvećih kvaliteta Inicijative u radu sa mladima, jeste snaga i sposobnost da se teški događaji iz naše prošlosti pogledaju očima „onog drugog“ od kog formalno obrazovanje stvara neprijatelja. Ovo se posebno odnosi na interpretaciju događaja na Kosovu. Kroz nastavu u školama stičemo utisak da su Srbi i Albanci živeli u permanentnom sukobu i nasilju, da je jedina stvar koju delimo mržnja, da je jedino što iz toga odnosa možemo očekivati samo novi rat. Pred Inicijativom se i dalje nalazi Sizifov posao. Povezivati mlade sa Kosova i Srbije i u isto vreme razbijati mitove i predrasude, dovoditi u pitanje i kritikovati sve ono čemu su nas decenijama učili nisu laki zadaci, ali su izuzetno vredni za proces pomirenja. I na kraju nam ostaje samo nada - nada da će se Ibrom, Bistricom i Drimom širiti zvuci ljubavi, tolerancije i zajedništva, a ne tenkovskih gusenica.

Aleksandar Radin

REKLI SU O NAMA

6/32

Tokom svog novinarskog rada retko sam se susretala sa organizacijama i pojedincima koji su u kontinuitetu čuvali i branili svoj kredibilitet, na način na koji to radi Inicijativa mladih. Uglavnom se poklekne pod teretom osuda društva nespremnog da se suoči sa istinom o sopstvenoj prošlosti, flerta sa donatorima i političkom podrškom. Inicijativa mladih nikada.

Zemlja koja živi od izborne kampanje do izborne kampanje, u kojoj se građanski rat nikada nije završio i koja je spremna da zarad vlasti ili održanja na istoj falsifikuje sopstvenu istoriju – nije laka za njene građane, još teža za mlade. A opet, Inicijativa mladih je nekako lako, čini se, odolevala naletu populizma i skretanja udesno; akcijama, dizanjem glasa i borbom za svakog među nama kome su ugrožena ljudska prava, sačuvala ono malo dostojanstva koje nam je ostalo.

Hrabriji često i od nas starijih, bez kalkulisanja sa slikom Srbije u kojoj žele da žive, iako često i sami i fizički zbog toga napadani. Ne prave razliku među ljudima, jedini koji nas ne dele nikada – ni po veri, ni po naciji, ni seksualnoj ili političkoj orijentaciji – uvek na strani čoveka koji najčešće stoji sam. Podsećaju nas da su ratovi završeni, ali da ratni zločini ne padaju u zaborav, a zločinci ne mogu da kupe mir odsluženom kaznom.

Inicijativa mladih se svojim aktivnostima i nepristajanjem izborila za poštovanje. To su mladi, respektabilni sagovornici u razgovoru, spremni da svuda brane uverenja slobode i jednakosti. Generacija koja vas gleda pravo u oči, a njih ko malo sme.

Suzana Trninić

Hana Arent je napisala da tamo gde svi lažu o svemu što je značajno, onaj ko govori istinu počeo je da dela, bio svestan toga ili ne. Mladi iz Inicijative već dvadeset godina svesno i promišljeno govore istinu o značajnim stvarima u društvu i upravo na taj način pomažu svima nama da budemo bolji.

Oni nepokolebljivo stoje u odbrani ljudskih prava u različitim sferama života. Bilo da se radi o komemoracijama žrtava ratova devedesetih, osudi veličanja ratnih zločinaca, ili zaštiti manjinskih grupa čija se prava krše, Inicijativa je uvek tu da nas podseti da razvijanje demokratskog društva mora da se bazira na poštovanju ljudskih prava, i to ljudskih prava svih – nezavisno od etničke pripadnosti, religije, roda, seksualne orijentacije, itd. Ona je neka vrsta korektiva u društvu koje je u poslednjih dvadeset godina prošlo kroz različite izazove u svim ovim sferama. Nažalost, čini se da nam je ovaj korektiv u 2023. godine bio potrebniji nego ikada. Uloga Inicijative u obrazovanju i povezivanju mladih iz regiona su za mene ključne. Njihov rad na prenošenju znanja o masovnim kršenjima ljudskih prava koja su obeležila blisku prošlost je od neprocenjive važnosti. Generacije i generacije mladih su u obrazovnim programima Inicijative pronašle odgovore na pitanja koja malo ko u društvu uopšte postavlja, a još manje na njih pruža odgovore. Ovo je najbolji način da se bori protiv manipulacija koje su sveprisutne. Slično tome, povezivanje mladih iz regiona mladima pruža priliku da upoznaju i razumeju „one druge“ koji su često predstavljeni kao neprijatelji. Verujem da ovakve veze mogu da budu osnov dugoročnih promene koje će voditi mirnoj budućnosti.

Rodoljub Jovanović

IZDVAJAMO

Godina za nama bila je veoma važna jer je naša organizacija proslavila 20 godina postojanja. Osnovana s ciljem da gradi mostove među mladima u regionu koji su tokom devedesetih razrušeni ratovima, Inicijativa mladih za ljudska prava već 20 godina okuplja ljude koji imaju viziju da naprave društvo koje će počivati na vrednostima demokratije, mira i regionalne saradnje. Povodom 20. rođendana, uspeh smo da prikupimo priče i lična iskustva dela ljudi iz čitavog regiona koji su bili važan deo Inicijative. Ove priče predstavljaju nasleđe o kome se malo zna a još ređe govori, a važno je da one budu prenete na buduće generacije kako bi ih inspirisale i kako bi znali da nisu sami. „Moja inicijativa / Nisma ime / My Initiative” predstavlja skup priča svih onih koji su bili deo borbe za poštovanje ljudskih prava i mira u poslednjih dvadeset godina, a koji su pokušali da daju odgovor na pitanje šta je njima Inicijativa.

Konferencija „Šta je nama mir?”,
YIHR#20, 2023. (foto by Dejan Radić)

Art

U Inicijativi mladih 2023. godinu obeležilo je i deseto izdanje festivala „Mirëdita, dobar dan!“. Ova godina bila je specifična kako po zatezanju odnosa između Srbije i Kosova, tako i zbog tragedije u školi „Vladislav Ribnikar“. Festival je održan u atmosferi saosećanja prema nasilju koje se dogodilo, te je i „Mirëdita, dobar dan!“ ove godine počela minutom ćutanja. Festival je otvoren filmom „Leto kada sam naučila da letim“, a u sklopu festivala organizovali smo i studijsku posetu. Osamnaestoro mladih iz Srbije, Bosne i Hercegovine i Kosova posetili su izložbu „Bilo jednom, ne ponovilo se“ koja je posvećena deci stradaloj u ratu na Kosovu. Nakon projekcije filma ispred Narodnog pozorišta Kosova građani i građanke Prištine zapalili su sveće u znak solidarnosti sa tragedijom u Ribnikaru. Uprkos svim negativnim dešavanjima, cilj festivala „Mirëdita, dobar dan!“, koji podrazumeva kreiranje saradnje i razmene između srpskog i kosovskog društva je ponovo ispunjen.

Obeležavanje godišnjice genocida počinjenog u Srebrenici u Beogradu ispred zgrade Predsedništva obeležno je paljenjem sveća od strane građana i građanki kao i aktivističkim performansom kako bismo kao građani poslali poruku empatije, pieteteta i solidarnosti sa žrtvama. U saradnji sa Centrom za postkonfliktna istraživanja i uz pristanak majki deo marama koje čine deo umetničke instalacije „Majčina marama” doneli smo u Beograd. Ove marame simbol su žena koje su preživele genocid, a od kojih su mnoge izgubile nekoga. Oko 80 građana i građanski prisustvovalo je komemoraciji držeći rukama marame, vezujući ih jednu za drugu. Komemoracija je još jednom organizovana uz zahtev da se 11. jul proglasi Danom sećanja na žrtve žrtve genocida u Srebrenici jer smatramo da je to jedan važan korak u izgradnji mira.

„Majčina marama”,
obeležavanje godišnjice
genocida u Srebrenici, 2023.

Inicijativa mladih za ljudska prava je i u 2023. godini nastavila aktivno da se bori protiv oslikavanja zidova javnih institucija grafitima koje nose nacionalističke poruke ili su posvećeni ratnim zločincima. Zajedno sa Udruženjem Krokodil, Inicijativa je organizovala akciju zajedničkog krećenja nacionalističkog grafita u dečijem parku kod Mitićeve rupe u Beogradu. Da ovakve akcije mogu imati pozitivan ishod, dokaz je to što je u julu ove godine na zidu Instituta za hemiju, tehnologiju i metalurgiju, na čijem zidu je bio grafit, oslikan mural sa poznatim srpskim naučnicima i naučnicama.

Tokom marta meseca 2023. Incijativa je podnela 308 prijava za uklanjanje grafita i murala posvećenih Ratku Mladiću. Prijave su podnete komunalnim službama deset gradova u Srbiji, a formirali smo ih na osnovu informacija dobijenih od građana i građanki. Odgovor institucija još uvek čekamo.

INICIJATIVA 11/32 U BROJEVIMA

Posebno smo ponosni na našu istraživačku delatnost u ovoj godini. Od velikog broja značajnih publikacija koje smo objavili ove godine, posebno bismo izdvojili izveštaje „Pasivizacija adresa Albanaca u Preševskoj dolini kao diskriminatorna praksa” i „Stavovi mladih u Srbiji o ratovima devedesetih”. Prvi nam pruža informacije o kršenju Zakona o prebivalištu i boravištu i drugih zakona iz ove oblasti od strane MUP-a na jugu Srbije, a drugi nam daje uvid u preovlađujuće stavove među mladima o temama vezanim za devedesete. Značajan korak napravili smo upravo sa ovim izveštajem tako što smo ga predstavili na Fakultetu političkih nauka u Beogradu pred nešto više od 70 studenata i studentkinja.

Za kraj smatramo da je važno istaći naše pobjede, a jedna od njih u 2023. jeste pobjeda u borbi protiv govora mržnje. Pravosnažnim presudama Apelacionog suda u Beogradu iz jula i oktobra 2023. godine Inicijativa je u parničnim postupcima protiv lista Infomer i glavnog i odgovornog urednika ovog medija, Dragana Vučićevića još jednom dokazala da je pisanje ovog lista u januaru 2017. godine o Inicijativi bio oblik govora mržnje.

Broj programa: 32

Broj učesnika/ca programa: 1200

Broj uličnih akcija i skupova: 8

Održane izložbe: 9

Posetioци Endžio Haba: 2500

Publikacije: 8

Pojavljivanja na TV: 37

Spominjanja u medijima: 944

Broj novih pratilaca:

 1,6K

 367

Sastanci sa donosiocima odluka: 48

Broj događaja na kojima smo učestvovali: 92

**Broj prijava za uklanjanje murala
posvećenih Ratku Mladiću:**

308

**Broj uklonjenih murala od
strane komunalnih službi:**

0

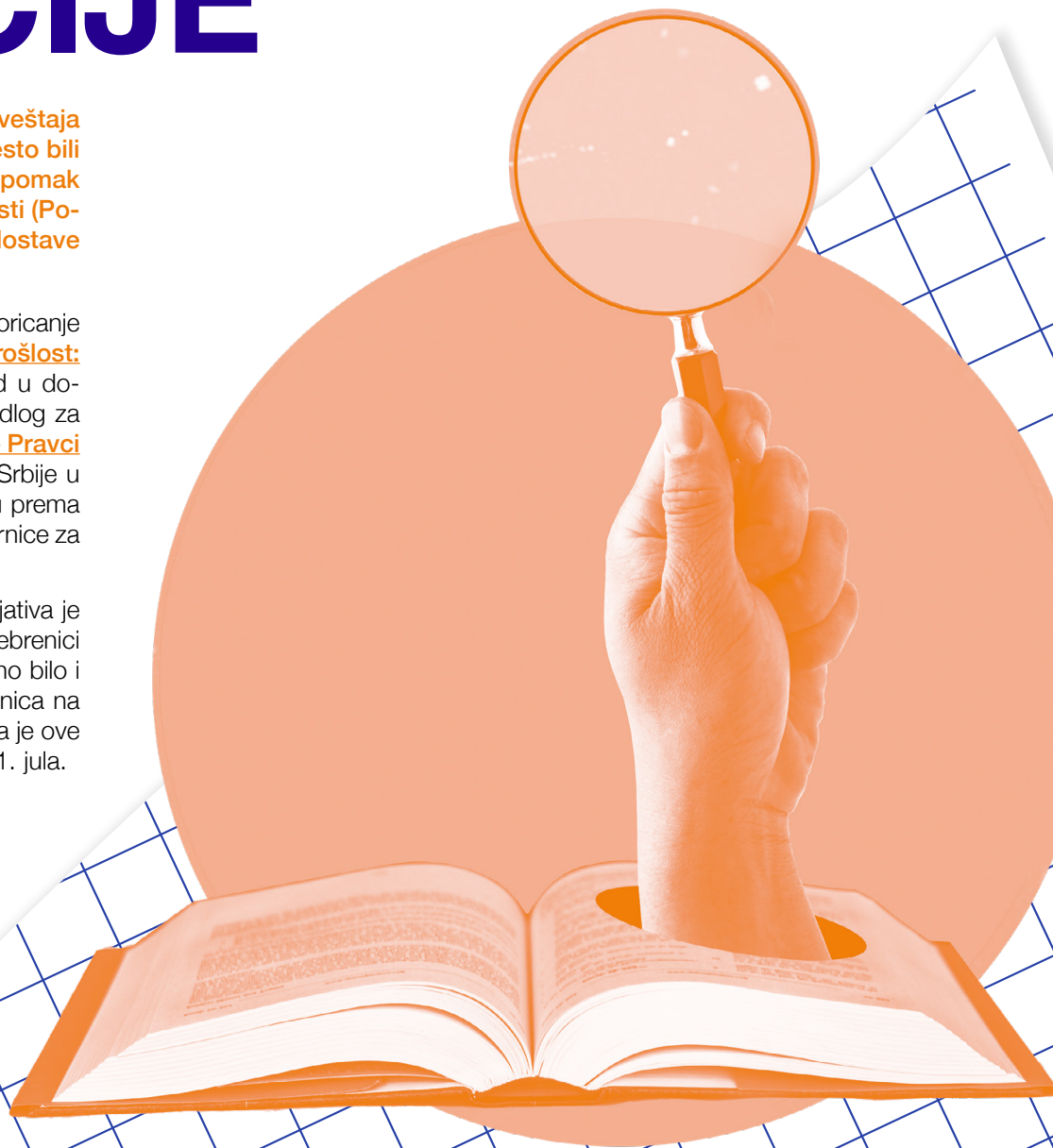
ISTRAŽIVANJA I PUBLIKACIJE

13/32

Inicijativa je tokom 2023. godine izdala šest istraživanja, analitičkih izveštaja i predloga praktičnih politika. Predmet istraživanja, kao i nalazi, su često bili povod za nove napade na rad Inicijative, iako je kroz njih napravljen pomak u saradnji sa obrazovnim ustanovama, kao i određenim organima vlasti (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti) u Srbiji, koji su bila spremni da dostave informacije ili pruže prostor za predstavljanje rada Inicijative.

U maju mesecu smo izdali dve publikacije koje u dva pravca konfrontiraju poricanje genocida u Srebrenici. Prva publikacija „[Negiranje budućnosti – put u prošlost: Predlog novog okvira za borbu protiv negiranja genocida](#)” daje uvid u dosadašnju borbu protiv negiranja genocida u Srebrenici u Srbiji, i daje predlog za buduće delovanje. Druga publikacija „[Negiranje genocida u Srebrenici – Pravci zagovaranja i moguće inicijative](#)” pruža uvid u pravni okvir Republike Srbije u kontekstu genocida u Srebrenici, kao i u stavove koji politički akteri imaju prema istom. Služeći se primerima iz zemalja Evropske unije, publikacija nudi smernice za borbu protiv negiranja genocida u Srebrenici.

U okviru rođendanske nedelje, povodom svoje dvadesetogodišnjice, Inicijativa je organizovala panel diskusiju pod nazivom „Odnos prema genocidu u Srebrenici kao najvažnije političko pitanje” 14. novembra u Endžio Habu, što je ujedno bilo i predstavljanje nalaza iz ovih predloga praktičnih politika. Jedna od govornica na panelu bila je i narodna poslanica Jelena Jerinić iz Zeleno levog fronta, koja je ove godine u Narodnoj skupštini podsetila na sudski utvrđene činjenice i to 11. jula.

Krajem oktobra, Inicijativa je predstavila pred više od 30 prisutnih diploma-ta, novinara, predstavnika organizacija civilnog društva i građana Beogradu izveštaj pod nazivom „[Pasivizacija adresa Albanaca u Preševskoj do-lini kao diskriminatorna praksa](#)”. Na promociji su govorili autori izveštaja Marko Milosavljević, rukovodilac istraživanja i zagovaranja u YIHR Srbija, Dr Miloš Rašić, etnolog – antropolog, naučni saradnik Etnografskog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) kao i Relja Pantić, šef sektora za pritužbe u stručnoj službi Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Dr Miloš Rašić, predstavio je metodologiju istraživanja koja se zasnivala na kvali-tativnim istraživačkim postupcima kao što su dubinski intervjui, diskusije, fokus grupe i mape puta tokom četiri posete Preševskoj dolini u periodu od jula do septembra 2023. godine. Istraživački tim Inicijative ispitao je po osnovu polustrukturiranog upitnika ukupno 47 osoba iz Bujanovca, Preše-va i Medveđe, od čega 23 pasiviziranih građana albanske nacionalnosti i 24 politička aktera, lokalnih aktivista i predstavnika političkih partija.

Predstavljajući glavne nalaze istraživanja ukazano je da policijske uprave MUP-a krše Zakon o prebivalištu i boravištu građana. Jedan od glavnih nalaza izveštaja je da je 72% ispitanika i ispitanica nije dobilo pisano rešenje da im je adresa pasivizirana, čime im je najširi katalog prava (pravo na ličnu kartu, biračko pra-vo, pravo na prebivalište, imovinska prava) ukinut. Milosavljević istakao je da su dva osnova indikatora za kršenje Zakona o prebivalištu i boravištu od strane MUP-a nekozistentni i netransparetni podaci MUP-a o pasivizaciji, kao i prome-na biračkog spiska u Medveđi od 2015. do 2022. godine gde je pravo glasa izgubilo 4309 građana iz većinski albanskih naselja u ovoj opštini. Inicijativa je predstavila izveštaj i u Bujanovcu novembra meseca 2023. godine u domu kul-ture „Vuk Karadžić” zajedno sa Odborom za ljudska prava iz Bujanovca. Već 1. decembra, [Aleksandar Martinović](#), tadašnji ministar za državnu upravu i lokal-nu samoupravu, je 1. decembra optužio Inicijativu da iznosi apsolutno netačne podatke, ali nije izneo informacije koje bi uverile građane da MUP ili MDULS ne postupaju diskriminatorno.

PASIVIZACIJA ADRESA ALBANACA

u Preševskoj dolini
kao diskriminatorna
praksa

Izveštaj „Pasivizacija adresa Albanaca u
Preševskoj dolini kao diskriminatorna praksa”, 2023.

Istraživački izveštaj „Stavovi mladih u Srbiji o ratovima devedesetih”, 2023.

Tokom obeležavanja 20 godina rada, predstavili smo pred više od 35 predstavnika medija i građana 13. novembra istraživački izveštaj „[Stavovi mladih u Srbiji o ratovima devedesetih](#)”. Na predstavljanju izveštaja govorili su Rodoljub Jovanović, psiholog i autor istraživanja, Marija Vasić, profesorka sociologije iz Novog Sada, Miljana Pejić, generalna sekretarka Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS) i Anja Zloporubović, tadašnja programska asistentkinja u Inicijativi mladih za ljudska prava, dok je moderator bio Marko Milosavljević iz Inicijative mladih za ljudska prava.

Istraživanje je sprovedeno u avgustu 2023. godine, od strane Inicijative mladih za ljudska prava, u saradnji sa agencijom za istraživanje javnog mnjenja SmartPlus. Cilj ovog istraživanja bio je da ispita nivo znanja mladih o temama kao što su ratovi u bivšoj Jugoslaviji, znanje o akterima rata, odnosu prema ratnim zločinima kao i njihovim počiniocima, kao i stavove mladih prema Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju (MKSJ). Istraživanje je pokazalo da su mladi slabo upoznati sa događajima iz devedesetih, da najviše informacija dobijaju od roditelja, nastavnika i sa interneta, kao i da su zločini sa kojima su najbolje upoznati oni gde su žrtve bile srpske nacionalnosti.

Dva događaja koja su mladi označili kao najznačajnije tokom ratova devedesetih su operacija Oluja (18,68%) i NATO bombardovanje (13,74%), dok su ostali bitni događaji svi ispod 5%. Najsnažnija negativna osećanja mladi su iskazali ka MKSJ, koga 62% posmatra negativno, a skoro 41% svih ispitanika smatra da je glavna svrha suđenja pred MKSJ bila da se krivica za ratne zločine svali na Srbe.

Autor istraživanja Rodoljub Jovanović je 22. decembra predstavio istraživački izveštaj „Stavovi mladih u Srbiji o ratovima devedesetih” studentima i studentkinjama Fakulteta političkih nauka. Predstavljanje je održano u okviru predmeta Političko ponašanje i okupilo je više od 70 studenata i studentkinja druge godine novinarskog i četvrte godine međunarodnog smera.

Svesni činjenice da prakse negiranja zločina, glorifikacija ratnih zločinaca i huškanje na nove ratove više nisu izuzetak, odlučili smo da svake godine pratimo i izveštavamo o poricanju ratnih zločina od strane predstavnika države Srbije. Krajem decembra javnosti smo predstavili izveštaj „[Stanje poricanja – Srbija 2022: Vreme tihog ponosa](#)”. Kako su štetne praske postale svakodnevica, ovaj izveštaj će omogućiti kontinuirano praćenje delovanja koje direktno poništava, umanjuje ili ugrožava izgradnju mira u kontekstu Srbije. Zajedno sa izveštajem o praksama poricanja, Inicijativa je predstavila nalaze iz izveštaja „Odnos prema ratnim zločinima u izbornoj kampanji 2023. godine”. Osnovni nalazi monitoringa su da su četiri osuđena [ratna zločinca](#) podržala liste vladajućih partija (SNS-SPS), kao i jedan [optuženi](#) pred domaćim sudom za ratne zločine, kome se sudi za ubistvo oko 1300 Bošnjaka u okolini Srebrenice.

Sredinom decembra, Inicijativa je objavila [analizu](#) sadržaja 16 udžbenika iz istorije, devet za osnovnu školu i sedam udžbenika za gimnazije i srednje škole, koji tematizuju period raspada Jugoslavije tokom devedesetih godina 20. veka odnosno oružane sukobe u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Kosovu i period NATO bombardovanja.

Analiza „Ratovi devedesetih u udžbenicima istorije u Srbiji“ pokazuje da je neravnoteža u prikazivanju podataka o stradanjima stanovništva u zavisnosti kojoj naciji pripadaju i dalje je prisutna, ali u nešto manjoj meri kada su u pitanju žrtve Hrvati i/ili Bošnjaci – u nekim slučajevima žrtve iz ta dva naroda se spominju, uglavnom u kontekstu ukupnog broja stradalih, ili u kontekstu zločina koji su bili toliko masovni da nije bilo moguće izbeći njihovo stradanje, kao što je slučaj za genocidom u Srebrenici.

Jedan od nalaza analize je i da se u odnosu na prethodne analize udžbenika istorije nije promenio odnos istoričara u Srbiji prema kosovskim Albancima – ako se njihovo stradanje uopšte i spominje, navodi se u kontekstu smrti kao teroriste/pripadnika OVK u borbama sa srpskim snagama bezbednosti (kao u slučaju Adema Jašarija) ili ako su stradali od NATO bombi, kada se stidljivo spominju stradali albanski civili sa Kosova, uglavnom žene, deca i starci. Nalazi analize udžbenika istorije i podaci iz istraživanja stavova mladih poslužiće novim generacijama Inicijative da trasiraju nove metode borbe protiv poricanja i neponavljanja ratnih zločina, osobito imajući u vidu ne samo lokalni već i globalni kontekst rata u Ukrajini i Bliskom istoku.

Izveštaj „[Stanje poricanja – Srbija 2022: Vreme tihog ponosa](#)”, 2023.

Inicijativa je zagovaračkim radom postigla da se pitanje slavljenja ratnih zločinaca aktualizuje u izveštajima Evropskog parlamenta, Evropske komisije i Saveta Evrope sa posebnim akcentom na murale ratnim zločincima. Našim zagovaračkim aktivnostima, usmerenim ka političkim partijama, iniciran je inspeksijski nadzor nad jednom osnovom školom u kojoj je govorio ratni zločinac Nebojša Pavković, dok je nakon komunikacije i sastanaka sa Inicijativom predstavnik Zeleno Levog Fronta Dobrica Veselinović posetio Memorijalni centar Potočari - Srebrenica i tom prilikom iskazao pijetet prema žrtvama genocida u Srebrenici u julu 2023. godine. Inicijativa je uspela da izdejstvuje smenu ministra prosvete Ružića zbog neprihvatljivog govora nakon masovnog ubistva u Osnovnoj školi "Vladislav Ribnikar". Takođe, podneli smo jednu ustavnu žalbu za građanku albanske nacionalnosti, Teutu Fazliu zbog zloupotrebe pasivizacije prebivališta. U izbornoj 2023. godini, zajedno sa drugim organizacijama civilnog društva, apelovali smo da se ispituju sve izborne neregularnosti, kao i da se obezbedi sloboda okupljanja i izražavanja bez prekomerne upotrebe sile snaga bezbednosti. U slučaju izveštavanja Srpskog telegrafa o Albancima „koji truju decu” iz maja meseca, pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti dokazali smo lažno informisanje i diskriminaciju ovog tabloida. Apelacioni sud je u julu 2023. godine potrdio pravosnažnom presudom da pisanje tabloida Informer o Inicijativi iz januara 2017. godine predstavlja govor mržnje. Povodom tenzija na Kosovu, zahtevali i smo i dalje zahtevamo delotvornu istragu povodom paravojnog udruživanja i terorističkog napada u Banjskoj koji se desio u septembru 2023. godine, kao i implementaciju Ohridskog sporazuma.

Godina je počela tenzijama između Srbije i Kosova, a ove tenzije direktno su pretile da dodatno otežaju položaj porodica nestalih lica tokom i nakon rata na Kosovu. Pravo na istinu ostalo je u fokusu rada Inicijative. U januaru smo, u saradnji sa Radnom grupom za poglavlje 35 Nacionalnog konventa za Evropsku uniju, organizovali **javnu debatu** o potrazi za nestalim licima zarad kreiranja prostora za informacije koje nisu deo političkih zloupotreba i kako bi se stvorio prostor za glas porodica nestalih. Uprkos tenzijama predstavnici Srbije i Kosova 2. maja usvojili su tekst nove deklaracije kojom su se strane obavezale da će, u cilju pronalaženja nestalih osoba, dozvoliti pristup dokumentima koje poseduju, uključujući one sa oznakom „poverljivo”. Zajedno sa još 20 organizacija i uglednih pojedinaca, u februaru smo **pozvali** institucije Srbije da podrže i implementiraju odredbe sporazuma iz Ohrida.

Debata „(Propuštena) šansa za sporazum: Potraga za nestalim licima iz rata na Kosovu”, 2023.

Početak godine, zabrinulo nas je i delovanje omladinskog predstavnika Srbije u Regionalnoj kancelariji za saradnju mladih (RYCO) koje je bilo usmerno protiv Kosova kao zemlje osnivačice ovog međudržavnog mehanizama za mobilnost mladih i pomirenje u regionu. Zato je Regionalna mreža Inicijativa mladih za ljudska prava uputila [otvoreno pismo](#) Regionalnoj kancelariji za saradnju mladih, a Sekretarijat RYCO je od Vlade Srbije zatražio da zameni omladinskog predstavnika što je ubrzo i učinjeno. Istog meseca upozorili smo Vladu Srbije da ne čuti na promociju [fašizma](#) povodom skupa koji neonacističke grupe tradicionalno organizuju 4. februara slaveći kolaboracionistu i ratnog zločinca Milana Nedića. Od MUP-a Srbije smo zahtevali da poštuje zakone ali je policija [i ovog puta](#) dozvolila isticanje neonacističkih simbola i znakova na ulicama Beograda.

Aktivizam je ostao jedan od glavnih alata kojima se Inicijativa služi, te smo u februaru zajedno sa Udruženjem Krokodil organizovali [građansku akciju](#) čišćenja parka „Mitićeva rupa” u Beogradu kao uklanjanje ilegalnog natpisa „Kad se vojska na Kosovo vrati” sa zida javne institucije „Instituta za hemiju, tehnologiju i metalurgiju” koji je osvanuo na sveže renoviranoj fasadi. Naša ideja bila je da u budućnosti na ovakvim mestima osvanu nežni sadržaji za decu koji pozivaju na sve one vrednosti kojima se najmlađi i njihovi roditelji prirodno raduju. [U tome smo i uspeli](#) i danas na zidu zgrade Instituta stoje lica naučnika čiji je rad značajan za oblasti kojima se Institut bavi.

Akcija krećenja murala, 2023.

Nakon ove akcije, prostorije Inicijative i Krokodila bile su vandalizovane u nekoliko navrata, a različiti delovi grada bili su ofarbani velikim natpisima „Kad se vojska na Kosovo vrati”. Slike ovih grafita velikih dimenzija objavljivane su na mrežama i desničarskim Telegram grupama. U njihovoj izradi učestvovalo je stotine neidentifikovanih lica. Iscrtavanje je prošlo uz javnu podršku predstavnika institucija koji su više puta govorili da nema ništa sporno u ovim natpisima izbegavajući da osude masovno i organizovano iscrtavanje simbola nasilja po gradovima u Srbiji.

Saopštenjima, posetama mestima stradanja i uličnim akcijama, samostalno i zajedno sa kancelarijama Inicijative mladih za ljudska prava iz regiona, ukazivali smo na značaj sudski utvrđenih činjenica, inkluzivne kulture sećanja na ratove, kao i osnaživanja pomirenja.

Tako smo u krajem februara, na 30 godina od otmice u Štrpcima, zajedno sa kolegama iz BiH i Crne Gore, vladama Srbije, Crne Gore i Republike Srpske predali paket odgovornosti sa pet preporuka, među kojima je i zahtev za osnivanje međuvladine komisije za utvrđivanje istine i odgovornosti svih odgovornih za ovaj zločin. Povodom godišnjice otmice u Štrpcima, podneli smo i zahtev opštini Novi Beograd da se ploča koja je postavljena u sećanje na jednog od ometenih građana Tomu Buzova, vrati u dopunjenom obliku - sa pomenom konteksta u kome je stradao. Spomen ploča je ukradena krajem 2022. godine, a vraćena je zahvaljujući [komšijama](#) iz Bloka 23 u aprilu 2023. godine čije napore je Inicijativa podržala.

U maju mesecu smo zajedno sa YIHR Hrvatska [obeležili](#) stradanje civila u operaciji Bljesak, kao i pri granatiranju Zagreba. I ovog puta, od vlada Srbije i Hrvatske zahtevali smo da se ubrza potraga za nestalima i osnaži saradnja dve države u procesuiranju ratnih zločina. Istog meseca, zahtevali smo [odgovornost](#) direktorke škole „Đura Jakšić” u Kaću, Verice Letić kao i gradonačelnika Novog Sada, Milana Đurića zbog organizacije časa za đake ove osnovne škole na kome je putem Skype-a iz zatvora u Finskoj govorio ratni zločinac Nebojša Pavković. U junu 2023. godine, narodni poslanik Nebojša Novaković je, na osnovu zahteva Inicijative, uputio [poslaničko pitanje](#) vršiocu dužnosti ministra prosvete Đorđu Milićeviću, nakon čega je pokrenut inspekcijski nadzor nad školom u Kaću.

Masovno ubistvo koje je izvršio maloletnik, đak škole 3. maja u beogradskoj školi „Vladislav Ribnikar” šokiralo je Srbiju, što je bio povod za velike proteste pod nazivom „Srbija protiv nasilja”. Zbog neprihvatljivog i nelegalnog postupanja predstavnika institucija na konferenciji za mediji, Inicijativa je zatražila hitnu smenu ministra obrazovanja Branka Ružića zbog političke instrumentalizacije tragedije, kao i utvrđivanje odgovornosti Veselina Milića, načelnika beogradske policije, zbog pokazivanja spiska sa imenima potencijalnih maloletnih žrtava i pominjanja imena maloletnog napadača. Branko Ružić je ubrzo nakon ubistva u školi dao ostavku na mesto ministra prosvete, dok je u slučaju Veselina Milića, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti ocenio da nema kršenja Ustava i zakona, kao i da nije svojim činom odredio identitet dece, već da su mediji taj spisak učinili dostupnim javnosti i kršili Zakon o informisanju.

Kao reakciju na neetično medijsko izveštavanje Srpskog telegrafa u maju o Albancima koji „nam truju decu sokom uvezenog sa Kosova koji izaziva rak”, podneli smo pritužbu Poverenici za zaštitu ravnopravnosti zbog diskriminacije i podsticanja predrasuda prema albanskoj populaciji. Poverenica je na to izdala mišljenje kojim je potvrdila da je sporan tekst diskriminatoran i dala preporuku Srpskom telegrafu da ne objavljuje diskriminatorne sadržaje koji predstavljaju povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu nacionalne pripadnosti kao ličnog svojstva.

U junu je Inicijativa osudila postupak Topličkog upravnog okruga da dodeli povelju „Car Lazar” ratnom zločincu Vladimiru Lazareviću, kao i predavanje Lazarevića za mlade u novembru 2023. godine koje je organizovala Srpska napredna stranka u niškoj opštini Pantelej. Nakon reakcije Inicijative da SNS nastavlja da promovise ratne zločince kao heroje tokom izborne kampanje, opštinski odbor SNS je odgovorio nizom neistina, predstavljajući Inicijativu kao partnersku organizaciju koalicije „Srbije protiv nasilja”.

Početkom jula, presudom Apelacionog suda u Beogradu potvrđena je prvostepena presuda Višeg suda u Beogradu, u postupku protiv izdavača tabloida Informer „Insajder tim” i Dragana J. Vučićevića, kojom su informacije objavljene u ovom dnevnom listu označene kao govor mržnje. U konačnoj presudi navedeno je da kvalifikovanje Inicijative mladih za ljudska prava kao „soroševsko-šiptarske-fašističke organizacije” koja pravi „haos širom Srbije” i sprovodi „fašistički teror u našoj zemlji” predstavlja govor mržnje, jer se istim podstiče na nasilje, mržnju i diskriminaciju protiv udruženja i njegovih članova i članica po osnovu pripadnosti ovom udruženju.

„Majčina marama”, obeležavanje godišnjice genocida u Srebrenici, 2023.

Dvadeset i osmu godišnjicu genocida u Srebrenici obeležili smo zajedno sa forumom ZFD Srbija, građanima i građankama, kroz umetničku instalaciju „Majčina marama” i paljenje sveća ispred Predsedništva Srbije. Kao i prethodnih godina, i 2023. godine smo ponovili zahtev da se 11. jul proglaš Danom sećanja na žrtve genocida u Srebrenici kao trajni zalag miru i izgradnji odnosa koji su bazirani na poverenju i solidarnosti. Simboličnim vezivanjem marama za maramu izrazili smo solidarnost sa ženama i majkama Srebrenice. Instalaciju „Majčina marama” kreirali su Pokret majki enklava Srebrenica i Žepa u saradnji sa Centrom za postkonfliktna istraživanja i Memorijalnim centrom Potočari - Srebrenica. Na komemoraciji genocida u Srebrenici prisustvovali su predstavnici i predstavnice Delegacije EU, Saveta Evrope i ambasada, kao i predstavnici politički partija među kojima je bilo 10 narodnih poslanika. Niko od predstavnika i predstavnica vlasti ni ove godine nije prisustvovao komemoraciji.

U avgustu smo se suprotstavili zloupotrebi identiteta žrtava, izbora lokacije i narativa zvaničnika tokom komemoracije žrtavama iz ratnih zločina tokom operacije „Oluja” koju su organizovali vlasti Srbije i Republike Srpske u Prijedoru. U oktobru smo podsetili na odgovornost Komisije za nestala lica u slučaju zločina nad otetim građanima iz Sjeverina zajedno sa Fondom za humanitarno pravo, Ženama u crnom i Sandžračkim odborom za ljudska prava. Krajem novembra, povodom nove optužnice za nepoštovanje suda protiv Vojislava Šešelja i još četvoro članova Srpske Radikalne Stranke (SRS), aktivisti i aktivistkinje Inicijative postavili su table u Hrtkovcima sa ciljem da podsete javnost na zločine protiv čovečnosti za koje je osuđen lider SRS. Ova akcija ujedno je bila i znak protesta zbog saveza na lokalnom izborima vladajuće partije SNS sa strankom ratnog zločinca Šešelja, a koji je i tokom izborne kampanje bio kandidat za narodnog poslanika.

Kao nastavak borbe za zidove i javne prostore koji nisu poligoni za promovisanje nasilja, mržnje i ratnohuškačku propagandu, Inicijativa je **podnela 308 prijava komunalnim službama** 10 gradova i opština u Srbiji sa zahtevom da se uklone murali i grafiti koji slave ratnog zločinca Ratka Mladića. Murale, grafite, natpise i stensile mapirali smo uz pomoć 120 građana i građanki koji su nam slali fotografije i lokacije išaranih objekata ili površina. Komunalne službe gradova i opština imaju zakonsku obavezu da očiste fasade u Srbiji od crteža Ratka Mladića i drugih ratnih zločinaca, ali i od svih drugih grafita koji pozivaju na mržnju, kao što je znak Z. Do kraja 2023. godine nijedan od grafita i murala zvaničnom odlukom vlasti nije uklonjen, iako se Inicijativin zahtev našao i među preporukama Komesarke Saveta Evrope za ljudska prava Dunje Mijatović u **izveštaju** o suočavanju sa prošlošću zemalja u bivšoj Jugoslaviji.

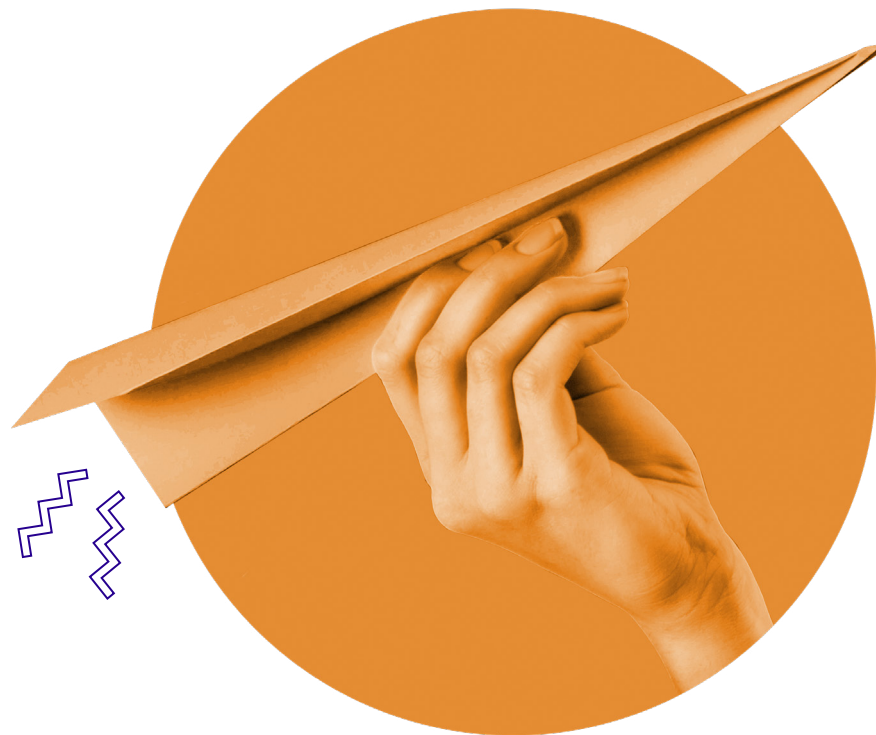
Tokom prošle godine više puta smo se **oglašavali**, zajedno sa ostalim organizacijama civilnog društva, zbog poruka mržnje na zidovima i javnih kampanja koje podstiču na nasilje prema neistomišljenicima, akademskim radnicima i radnicama i političkim akterima. Nekažnjivost i izostanak javne osude od strane predstavnika institucija doprineli su tome da eksploatisanje mržnje, netrpeljivosti prema kritički nastrojenim članovima akademske zajednice, manjinama, ženama i zemljama u okruženju postanu normalizovani oblici komunikacije u javnoj sferi.

Dodatnu podršku mladima pružili smo i učešćem na protestima Srbija protiv nasilja čiji je povod bilo masovno ubistvo u OŠ „Vladislav Ribnikar“. Pored toga što smo bili potpisnici otvorenog pisma koje su nadležnim institucijama uputila udruženja građana, novinara i medija, zajedno sa našim aktivistima i aktivistkinjama učestvovali smo na nizu protesta u Beogradu. Ovaj talas aktivnosti usmeren protiv nasilja bio je važan za nas jer smo ohrabрили mlade širom Srbije da, možda i po prvi put, učestvuju na protestima i javno se zalažu za ono u šta veruju.

Zahtevali smo, zajedno sa ostalim udruženjima civilnog društva, da se nakon masovnih ubistava u Beogradu i Mladenovcu donesu **reforme** u bezbednosnom sektoru i sferi medija, zatim da **ministri** iz ovih resora kao i Savet REM-a budu ponovo izabrani. Jedan od apela koji smo podržali i zalagali se tokom 2023. godine bilo je i formiranje anketnog odbora Narodne skupštine koji bi se bavio ispitivanjem odgovornosti državnih institucija u oba slučaja masovnih ubistava.

Tokom izborne kampanje koja je praktično počela nakon terorističkog napada u Banjskoj, zalagali smo se za fer i poštene izbore bez ratnih zločinaca u javnom prostoru. Početak izborne kampanje obeležila je zloupotreba ličnih podataka građana odnosno falsifikovanje potpisa za izborne liste na lokalnim i parlamentarnim izborima.

Na meti **zloupotreba ličnih podataka** našla se i programska direktorka Inicijative Sofija Todorović zajedno sa nekolicinom javnih ličnosti koji su vrlo brzo alarmirali javnost o ovom pitanju. Tokom trajanja izborne kampanje, Inicijativa je kroz **smernice** i **uputstva** informisala građane i građanke, posebno mlade o njihovim pravima.

U izbornoj tišini, 14. decembra 2023. godine **predstavili** smo nalaze iz monitoringa učešća ratnih zločinaca u izbornoj kampanji za lokalne, pokrajinske i parlamentarne izbore, kao i **izveštaj** „Stanje poricanja - Srbija 2022. godine: Vreme tihog ponosa“. Tokom kampanje podsetili smo da uprkos nelegalnom muzeju i spomeniku **Dragoljubu Mihailoviću** u Beogradu, građani neće zaboraviti antifašističku borbu bez obzira na revizionističke prakse koje dolaze od strane vlasti. Zabeležili smo 12 slučajeva promocije ratnih zločinaca tokom izborne kampanje od strane vladajuće koalicije, dok smo tim povodom zahtevali od predstavnika nove vlasti u gradu Beogradu da iniciraju izgradnju spomenika u Batajnici posvećenom albanskim civilima iz rata na Kosovu.

Nakon otkrivanja izbornih regularnosti ustali smo zajedno sa građanima protiv izborne krađe, kao i protiv **policijske torture** nad demonstrantima koja se dogodila 24. decembra ispred Skupštine grada Beograda. Zajedno sa drugim udruženjima civilnog društva, podržali veliki građanski protest protiv izbornih neregularnosti u organizaciji platforme „ProGlas“ 30. decembra 2023. godine u Beogradu. Skupu je, prema podacima **Arhiva javnih skupova**, prisustvovalo oko 17.000 građana što je jedan od masovnijih političkih protesta u protekloj godini.

UTICAJ KROZ PROGRAME

Javni čas „Nove prakse sećanja na genocid u Srebrenici“

Krajem januara je održan javni čas „[Nove prakse sećanja na genocid u Srebrenici](#)“, u saradnji sa organizacijama ForumZFD Srbija i Nezavisnim društvom novinara Vojvodine (NDNV), na kome je učestvovalo preko dvadeset mladih.

Tokom javnog časa učesnice i učesnici imali su priliku da sa istoričarkom Olgom Manojlović Pintar razgovaraju o praksama sećanja koje doprinose procesu pomirenja, značaju umetnosti za mirovni aktivizam u društveno-političkom kontekstu ratova devedesetih, sa posebnim fokusom na genocid u Srebrenici. Pored toga, diskutovalo se i o značaju umetničkih i debatnih grupa za konstruisanje antiratnih diskursa u umetničkom prostoru devedesetih u Srbiji.

Debata „(Propuštena) šansa za sporazum: Potraga za nestalim licima iz rata na Kosovu“

Krajem januara je održana debata „[\(Propuštena\) šansa za sporazum: Potraga za nestalim licima iz rata na Kosovu](#)“, u svetlu evropskog plana za novi sporazum Srbije i Kosova. Učesnici i učesnice debate bili su Jelena Krstić iz Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, Bekim Bljakaj, direktor Fonda za humanitarno pravo Kosova i Nataša Božilović iz Resursnog centra za nestala lica.

U skladu sa najavama zvaničnika iz Beograda i Prištine da postoji mogućnost da do sporazuma može doći, ali da postoje sporna pitanja o nestalim osobama, glavna pitanja tokom debate odnosila su se na sporenja i uzroke nestalaganja dve pregovaračke strane, ali i političku zloupotrebu procesa potrage za nestalim osobama. Tokom debate učesnici su se dotakli i pitanja zakona o nestalim licima na Kosovu, koji zadovoljava potrebe porodica nestalih, ali je i istaknuto da uprkos tome što su u Srbiji porodice nestalih dale sadržaj predloga zakona o nestalim osoba, on nije imao odziv u državnim institucijama. Učesnici debate su se složili da će novi evropski plan za opšti sporazum pomoći u rešavanju pitanja nestalih.

Program „Korak bliže miru“

U maju je organizovan četvorodnevni obrazovni program „[Korak bliže miru](#)“ koji je Inicijativa sprovela zajedno sa Inicijativom mladih za ljudska prava BiH. Učesnici i učesnice su tokom programa imali priliku da vode dijalog sa svojim vršnjacima iz Srbije i Bosne i Hercegovine, upoznaju i razgovaraju sa mirovnim i LGBTIQ+ aktivistima i aktivistkinjama iz Tuzle i saznaju kako se oni bore za bolje društvo, ali i da saznaju više o činjenicama o ratnim zbivanjima u Tuzli u periodu od 1992. do 1995, sa posebnim fokusom na zločine na tuzlanskoj Kapiji. Učesnici i učesnice programa su odali su počast žrtvama zločina na Kapiji i poslali poruku mira, u kojoj su istakli odgovornost da i druge mlade informišu o ovom zločinu kako se on ne bi ponovio.

Korak bliže miru, 2023.

Drinska letnja škola

Inicijativa je u okviru [Drinske letnje škole](#) okupila dvadeset petoro mladih iz Srbije. Polaznici i polaznice su tokom četiri dana imali priliku da saznaju više o masovnom kršenju ljudskih prava na teritoriji Bosne i Hercegovine u periodu od 1991. do 1995.

Početak Drinske letnje škole je obeležio javni čas „Autostereotipi i heterostereotipi: normalizacija diskriminacije i nasilja“, tokom koga su polaznici i polaznice imali priliku da sa psihološkinjom Tamarom Tomašević razgovaraju o tome kako na koje se sve načine stereotipi i predrasude stvaraju i primenjuju u svakodnevnom životu, kao i o osećanjima i potrebama koje su u osnovi autostereotipa i heterostereotipa.

Tokom ostatka programa, učesnici i učesnice su mogli da dobiju više informacija o različitim temama, koje se odnose na rat u Bosni i Hercegovini, poput: političkog konteksta pred rat i tokom raspada Jugoslavije; genocida u Srebrenici; deportacije i logora za Bošnjake u Srbiji; prisilnih mobilizacija izbeglica, ali i seksualnog nasilju u ratu u istočnoj BiH. Polaznici i polaznice su tokom letnje škole takođe imali priliku da posete Memorijalni centar Potočari – Srebrenica, gde su mogli da čuju više o toku dešavanja koja su prethodila genocidu, ali i kako su masovna ubistva sprovedena.

Drinska letnja škola, 2023.

Aktivistička mreže Inicijative - mladi iz Srbije i sa Kosova

U junu je otvoren poziv za pristup aktivističkoj mreži Inicijative, namenjen mladim aktivistima i aktivistkinjama iz Srbije i sa Kosova. [Aktivistička mreža](#) je usmerena na pomirenje i izgradnju mira, a cilj je da se unutar nje okupi 100 aktivista i aktivistkinja i da im omogući da unaprede svoje veštine, da se upoznaju i druže sa mladima koji dele iste vrednosti, kao i da se zajednički bore za izgradnju mira u regionu, kroz razmene, stažiranja i radionice. Inicijative i dostignuća članova i članica mreže se promovišu kroz tradicionalne medije i društvene mreže kako bi inspirisali druge da preduzmu akciju. Ova inicijativa predstavlja značajan korak napred u prevazilaženju podela, promovisanju razumevanja i izgradnji mirnije i prosperitetnije budućnosti za sve.

„I ŠČa ćemo sad?“ Regionalna letnja aktivistička škola za mlade iz Hrvatske i Srbije

Inicijativa mladih za ljudska prava iz Hrvatske i Inicijativa mladih za ljudska prava iz Srbije organizovale su početkom jula [Regionalnu letnju školu](#) za 30 aktiviste i aktivistkinje iz Hrvatske i Srbije, koja je bila održana u Daruvarskim toplicama.

Program letnje škole su činile brojne interaktivne radionice i sesije za grupni rad, a fokus je bio na temama koje se odnose na ljudska prava, prava etničkih i nacionalnih manjina, predrasude i stereotipe, borbu protiv diskriminacije i dr.

Kaleidoskop festival

Inicijativa je zajedno sa aktivistkinjama učestvovala na [Kaleidoskop festivalu](#) u Tuzli. Program festivala je obuhvatao različite aktivnosti poput predavanja o suočavanju sa prošlošću, vršnjačkom nasiju, aktivizmu, ali i izložbi, muzičkih koncerata, plesnih radionica.

Jedna od centralnih događaja na festivalu bila je izrada murala u Gradskom parku u Tuzli. Cilj je da se kroz mural pošalje poruka mira između mladih iz Bosne i Hercegovine i Srbije. Pored toga, održana je i radionica „Suočavanje s prošlošću iz perspektive mladih: Kultura sećanja radi kulture mira”, tokom koje je bilo reči o zločinima na Tuzlanskoj kapiji, predmetu Đukić, a učesnici i učesnice su imali priliku i da razgovaraju sa roditeljima dece ubijene na Kapiji.

Kaleidoskop festival, 2023.

Storytelling radionice „Podeli svoju priču” 23/32

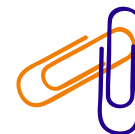
U avgustu je desetero mladih iz Srbije imalo priliku da, sa vršnjacima i vršnjakinjama sa Kosova, učestvuju na storytelling radionicama [„Podeli svoju priču”](#) u Prizrenu. Tokom radionice učesnici i učesnice su mogli da saznaju više o procesima koji dovode do mira, razvijanju interkulturalnog dijaloga, ali i kako slušati drugu stranu u cilju prevazilaženja razlika i normalizaciji odnosa. Tokom poslednjih dana radionice, učesnici i učesnice su imali priliku da napišu svoje priče, ali i da ih podele sa drugima. Pored toga, polaznici i polaznice radionica „Podeli svoju priču” posetili su i Međunarodni festival dokumentarnog i kratkometražnog filma – Dokufest, a kroz vođenu turu kroz Prizren videli su i religijske i istorijske spomenike kulture grada.

Radionica „Nacionalistički narativi i zakopana istorija“

Krajem avgusta, mladi iz Srbije su učestvovali na radionici [„Nacionalistički narativi i zakopana istorija“](#). Učesnici i učesnice su tokom događaja imali priliku da saznaju nešto više o odnosima Srbije i Kosova pre, tokom, i nakon rata. U okviru radionica bilo je reč o temama koje su se odnosile na svakodnevne probleme i diskriminaciju sa kojima se Albanci koji su rođeni u Srbiji suočavaju, mitove o Kosovu koji su duboko uvreženi u društvu, kao i sliku odnosa Srbije i Kosova u 21. veku.

Učesnici i učesnice su obišli naselje 13. maja u Batajnici, u čijoj se blizini nalazi lokacija na kojoj su otkrivena 744 tela kosovskih Albanaca 2001. Tokom posete bilo je reči i operaciji skrivanja tela Dubina 2 i o tome kako su državne strukture pokušale da sakriju zločine koje su počinile srpske snage na Kosovu, a pažnja je skrenuta i na nedostatak sudskih postupaka pred domaćim sudovima za odgovorne za ovaj zločin. Oni su kroz razgovor istakli značaj memorijalizacije mesta stradanja, ali i negovanja kulture sećanja koja je inkluzivna.

U okviru radionice je bilo reči i o tome kako bi konačan dogovor između Kosova i Srbije mogao da izgleda, koje korake je potrebno preduzeti da bi do njega došlo, ali i šta mladi aktivisti i aktivistkinje koji su bili deo ove radionice mogu da urade kako bi doprineli tome da do sporazuma dođe.

Aktivisti i aktivistkinje obišli neobeležena mesta kršenja ljudskih prava u Srbiji

Mladi aktivisti i aktivistkinje su tokom 2023. godine, pored masovne grobnice u Batajnici, imali priliku da posete još devet [mesta kršenja ljudskih prava](#) ljudi nesrpske nacionalnosti na teritoriji Srbije. Posete mestima na kojima su pronađene dodatne masovne grobnice, kao što je jezero Perućac, Petrovo Selo, Kiževak, Rudnica, kao i logori za Hrvate u Begejcima i Stajićevu i logori za Bošnjake u mestima Šljivovica i Mitrovo Polje su ostavile dubok utisak na aktiviste i aktivistkinje. Tokom poseta bilo je reči o zločinima koji su se dešavali tokom ratova u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu, ali je takođe i skrenuta pažnja na nedostatak memorijalizacije, kao i na nedostatak obeležja ili spomen ploče koja bi bila posvećena žrtvama ovih zločina. Mladi su takođe slušali o državnoj politici sećanja, ili tačnije rečeno, politici zaborava na ove događaje, jer postoji pokušaj da se pusti da se sa protokom vremena zaboravi na ova mesta i na zločine koji su se u njima dešavali.

Poseta neobeležanim mestima stradanja, 2023.

Program obeležavanja trideset godina od zločina na Kazanima

24/32

Povodom obeležavanja tridesetogodišnjice zločina na Kazanima, mladi aktivisti i aktivistkinje iz Srbije su učestvovali na dvodnevnom edukativnom programu „[Kazani: od javne tajne do memorijalizacije](#)” koji je organizovala fondacija Friedrich-Ebert-Stiftung i Inicijativa mladih za ljudska prava Srbije u Sarajevu.

Tokom programa, učesnici i učesnice su posetili Historijski muzej Bosne i Hercegovine gde su imali priliku da se upoznaju sa regularnom muzejskom postavkom o opsadi Sarajeva i svakodnevnom životu običnih ljudi tokom opsade, ali i da budu deo konferencije „Kazani: 30 godina kasnije” koju je organizovalo Udruženje za društvena istraživanja i komunikaciju (UDIK), fondacija Friedrich-Ebert-Stiftung i forumZFD, a koja je nastojala da problematizuje ulogu medija, umetnosti i lokalnih vlasti u procesu kritičkog suočavanja bosanskohercegovačkog društva s sarajevskim Kazanima. Pored toga, mladi su zajedno sa koordinatorom posetili UDIK-a Edvinom Čudićem posete lokalitet Kazani i razgovaraju o dešavanjima tokom rata koja se vežu za sam lokalitet, uključujući zločine, sudske procese, te na kraju i sam proces postavljanja spomenika. Takođe su obišli i druge lokacije u gradu koje su važne za kulturu sećanja i proces memorijalizacije u Sarajevu, uključujući i Muzej ratnog djetinjstva i Sarajevsku Vijećnicu.

Program razmene „Od konflikta do pomirenja – Priče mladih iz Srbije i Kosova”

Dvadesetoro mladih sa Kosova i iz Srbije učestvovalo je na programu razmene „[Od konflikta do pomirenja – Priče mladih iz Srbije i Kosova](#)”. Tokom programa, učesnici i učesnice su imali priliku da se upoznaju sa osnovnim pojmovima u interkulturalnom dijalogu; razlikama između slobode govora i govora mržnje; načinima na koje se možemo boriti protiv govora mržnje, ali i dominantnim narativima u srpskim i kosovskim medijima i važnosti medijske pismenosti. Pored toga, bilo je reči i o antiratnom aktivizmu u Srbiji, procesima izgradnje mira, kao i razlikama između pozitivnog i negativnog mira. Učesnici i učesnice su takođe mogli da nauče nešto više o seksualnom nasilju tokom rata, ali i da obiđu spomenike posvećene ratovima devedesetih i da razgovaraju o zvaničnoj politici Srbije u kontekstu memorizacije žrtava, ali i zakonskim preporukama koje se odnose na obeležavanje mesta zločina u Srbiji. Kraj programa je obeležen radionicom koje je bila posvećena tehnikama *storytelling*-a.

Dokumentarni film „Oni dolaze”

„Oni dolaze” je film o novoj generaciji aktivista i aktivistkinja za ljudska prava i tranzicionu pravdu okupljenih u Inicijativi mladih za ljudska prava u Srbiji, Kosovu, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Hrvatskoj. Oni dolaze iz društava koja su pogođena ratovima, koje svi žele da ostave u prošlosti, ali se posledice stalno vraćaju. Film je svoju premijeru imao tokom rođendanske nedelje u Kulturnom centru Beograda. Mladi ljudi koji se pojavljuju u filmu vode bitku koju niko drugi ne želi, a ta bitka traži posvećenost, hrabrost, saosećanje i solidarnost. Jedina stvar koju imaju većinu vremena su jedno drugo. U svojim dvadesetim godinama suočavaju se sa celim društvima, institucijama, a često čak i ratnim zločincima. Oni su ovu bitku odabrali i odbili su da slušaju one koji im govore da su premladi ili da bi trebalo da razmišljaju o budućnosti.

Oni vide povezanost između demokratskog napretka i potrebe za suočavanjem s prošlošću. Razlog zašto žele da razgovaraju o prošlosti leži u mirnoj budućnosti za koju se bore. Oni razumeju odgovornost i posvetili su se aktivizmu. Kada ih pogledate, videćete nadu.

Većina ovih aktivista i aktivistkinja je rođena posle rata i imaju mnogo pitanja. Njihove porodice, obrazovni sistemi ili društvo su im dali jednostavne, monoetničke narative, ali su oni bili rešeni da traže još. Počeli su da postavljaju pitanja kako bi mogli da razumeju svoje sopstveno društvo, sadašnjost u kojoj žive u političkoj klimi koju sećaju svakog dana. Njihove priče su neispričane priče nove generacije, i priče o budućnosti.

Ovaj film govori ne samo o tim ljudima, već i o Inicijativi mladih za ljudska prava i njenoj ulozi u regionu, podećajući na dug put koji je pređen u prethodnih dvadeset godina, kao i put koji je tek pred nama. Taj put pun prepreka i otpora zbog insistiranja na razgovoru o prošlosti vodi društva u kojima Inicijativa radi u održivi mir i budućnost koja izgleda daleko bolje od onoga što živimo danas. Kako je to rekla nekadašnja programska koordinatorica Inicijative Ivana Jovanović, „Inicijativa baš time što adresira ono što se desilo u prošlosti, gradi mirnu budućnost.”

Set edukacija o miru za nastavnike i nastavnice i učenike i učenice

U okviru projekta *A Peace Education Package for Teachers and Students*, u kom Inicijativa mladih za ljudska prava učestvuje kao partnerska organizacija sa Hrvatskom edukacijskom i razvojnom mrežom za evoluciju sporazumijevanja (HERMES) i Fondacijom Muzej ratnog detinjstva iz Holandije, organizovane su dve radionice sa učenicima i učenicama osnovnih škola „**Dragiša Luković Španac**” u Kragujevcu i „**Dušan Vuković Diogen**” u Bečmenu. U okviru prve radionice bilo je reči o ulozi igračaka u svetlu odrastanja tokom ratova devedesetih, dok je druga radionica bila posvećena temi vođenja dnevnika tokom odrastanja dece u ratu. Učenici i učenice su tokom radionica imali priliku da diskutuju o važnosti igračaka ili da analiziraju isečke iz dnevnika. Ciljevi ovih radionica bili su da se učenici i učenice upoznaju sa načinima i uslovima života dece u ratu, da se kod njih razvije empatiju i dublje povezivanje sa decom koja su bila prinuđena da odrastu u znatno drugačijim okolnostima, ali i da razvijaju kritičko mišljenje.

Konferencija „Šta je nama mir”

U sklopu obeležavanja dvadesetogodišnjice postojanja YIHR-a odražana je **konferencija** „Šta je nama mir” koja se sastojala od tri panela. su se bavili demokratijom, evropskom perspektivom i izgradnjom mira u regionu. Preko 60 aktivista i aktivistkinja, boraca i borkinja za ljudska prava, novinara i novinarki, kao i mladih profesionalaca i profesionalki iz regiona okupilo se kako bi diskutovalo o novim perspektivama u izgradnji mira, izazovima u mirovnom aktivizmu i suočavanju sa prošlošću. Pored konferencije, dvadeset godina rada obeležili smo i izložbom pod nazivom „**Zamisli promenu**” u Endžio Habu. Ova izložba je omaž svima koji su se usudili da zamisle promenu i da se za nju neumorno bore, u atmosferi koja je oduvek bila izuzetno neprijateljska prema njima.

Konferencija „Šta je nama mir”, 2023.

Radionica u osnovnoj školi u Kragujevcu, 2023.

Monografija „Moja inicijativa / Nisma ime / My Initiative”

U vreme kada su ratovi na našim prostorima završeni, ali su rane i dalje sveže, kada se rađa nova nada, ali i svest da se promene ipak moraju desiti, nastala je Inicijativa mladih za ljudska prava. Ljudi koji od samog početka nisu dozvolili da se govori u njihovo ime, već su pričali u ime onih koji čute i ne mogu da kažu ono što misle, za našu monografiju „[Moja inicijativa / Nisma ime / My Initiative](#)” podelili su svoja iskustva i uspomene o inicijativi koju su imali kada su zakoračili u borbu za ljudska prava, aktivizam, osnivanje ili saradnju sa našom organizacijom. Preko 65 priča koje pokušavaju da daju odgovore na pitanje šta je Inicijativa - da li je to par dobrih ljudi, škola koja nam je potrebna, organizacija nezamislivih koraka, svetlo u tami komunikacije u regionu ili je srce Srbije; sve su sakupljene našoj monografiji koju posvećujemo mladim aktivistima i aktivistkinjama, onima koji tek dolaze, kao i onima koji su ostavili neizbrisiv trag u Inicijativi. I baš je to i odgovor na pitanje: Inicijativu predstavljaju njeni ljudi.

Ovom monografijom smo pokazali da su kroz ovih 20 godina uvek postojali mladi koji su zamišljali budućnost drugačijom od stvarnosti koju trenutno žive, koji su bili spremni da grade veze tamo gde ih nije bilo i započinju razgovor gde je bilo ćutanja.

BOLD program – Odvaži se jer te se tiče

Inicijativa je tokom februara i marta održala radionice za 40 mladih lidera i liderki iz Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. BOLD program „[Odvaži se jer te se tiče](#)” obučio je mlade ljude neophodnim veštinama da svoje ideje pretvore u stvarnost. Na radionicama su prešli važne teme poput razumevana projektnog jezika i menadžmenta, razvijanja komunikacionih veština i analize medijskog sadržaja, a sve to u cilju osnaživanja mladih da se aktivno uključe u društveno delovanje. Pored toga, učesnici i učesnice su imali prilike da se upoznaju sa temama suočavanja sa prošlošću, konkretno, pitanja kolektivne krivice i odgovornosti u kontekstu masovnih kršenja ljudskih prava. Značajna činjenica je i to da je jedna od učesnica aplicirala sa idejom koju je razvila na programu za *BOLD Civic Society Engagement Fellowship*, nakon čega je i bila primljena na program.

Inicijativa na protestima

Borba za demokratiju i slobodu je imala posebno mesto u našem radu 2023. godine. Maja meseca smo se, zajedno sa našim aktivistima i aktivistkinjama, pridružili protestima pod nazivom „[Srbija protiv nasilja](#)”. Pored toga, bili smo potpisnici otvorenog pisma koje su nadležnim institucijama uputila udruženja građana, novinara i medija. Ova inicijativa bila je važna za nas, jer smo ohrabрили mlade širom Srbije da, možda i po prvi put, učestvuju na protestima i javno se zalažu za ono u šta veruju. Kraj godine doneo je sa sobom nezapamćene izborne krađe i neregularnosti, a samim tim i ogromnu dozu bunta i želje za pravdom. U jeku ovih događaja, biramo da nastavimo da se borimo za demokratsko društvo i pružimo podršku hrabrim saborcima i saborkinjama. Aktivisti Inicijative bili su deo tih protesta i blokada, gde smo pružili i podršku mladima iz neformalne grupe „Borba” i grupi građana ProGlas.

Protest Srbija protiv nasilja, 2023.

Program „Između nas”

Program „[Između nas](#)” je okupio 15 mladih ljudi iz Novog Pazara i okoline na zajednički put razotkrivanja dubokih, društveno ukorenjenih, struktura koje (p)održavaju predrasude i stereotipe u društvu. Ovi fenomeni često doprinose porastu nasilja u društvu, ograničavajući ljudska prava manjinskih i marginalizovanih grupa. Učesnici i učesnice programa su se upoznali sa pojmovima interkulturalnosti i inkluzije, razrađujući teme identitetskih uloga pojedinca u društvu i kulturnih obrazaca koji potpomažu kreiranje tih uloga. Program je takođe ohrabrio mlade ljude da razviju svoje inicijative koje pospešuju interkulturalni dijalog i rade na smanjenju nasilnih tendencija neupućenih članova i članica zajednice. Na programu su učesnici i učesnice sami došli do ideje za uličnu akciju na Svetski dan mentalnog zdravlja, koja je sprovedena uz mentorsku podršku Inicijative mladih za ljudska prava. Ovu akciju sproveli smo tako što smo anketirali mlade o njihovoj upućenosti u mentalno zdravlje, a ostavili smo i „kutiju pogrešnih adresa” u kojoj su prolaznici mogli da ostave sve pogrešne adrese na kojima su završili tražeći pomoć.

Kampanja „Hack the Hate”

Inicijativa je tokom oktobra meseca održala susret devetoro mladih ljudi iz Srbije i sa Kosova, koji su, uz mentorsku podršku, zajednički kreirali [kampanju](#) protiv uvredljivog i diskriminatornog govora u javnom prostoru. Na susretu su se mapirali narativi na društvenim mrežama i tradicionalnim medijima i diskutovali o načinima da se ti narativi adresiraju kroz kampanju. Takođe, tokom dvodnevnog okupljanja otpočeta je produkcija video sadržaja za društvene mreže.

Mladi i odnos prema prošlosti: Razgovor sa Marčelom

Događaj je okupio mlade ljude na [diskusiju](#) o interesovanju mladih o ratovima devedesetih. Takođe, razmatrali su se mogući uzroci koji motivišu mlade da krenu da uče o dešavanjima u prošlosti. Kroz ovu vizuru, razgovor je tekao u pravcu razmatranja uticaja trendova nezainteresovanosti mladih na napore uspostavljanja mira, odnosno na napore dugoročnog uspostavljanja pomirenja između prethodno sukobljenih strana. Događaj je bio prilika da se promovise najnovije izdanje časopisa „Perspectives Southeast Europe” koji je u tom broju okupilo autore i autorke koji su pisali o suočavanju sa prošlošću u regionu, razmatrajući načine na koje bi ovaj proces mogao da doprinese jačanju veza između država nastalih raspadom SFRJ, kao i njihovom pristupanju Evropskoj uniji.

Akademija „Kosovski čvor”

27/32

Akademija „[Kosovski čvor](#)” je okupila 26 mladih ljudi iz cele Srbije na petodnevni, intenzivan kurs o istoriji sukoba na Kosovu, političkih okolnosti koje oblikuju narative o Kosovu i o pravnim aspektima kosovskog pitanja. Akademija je kroz pet slojeva pružila širu sliku učesnicima i učesnicama o kosovskom pitanju, istoriji i odnosu društva u Srbiji o Kosovu. Na akademiji su obrađeni istorijski kontekst i odnos Srbije prema Kosovu od 1989. do 1999. godine, mitovi, aktuelna dešavanja na Kosovu, ali i pravni aspekti odnosa Srbije i Kosova i uloga umetnosti u suočavanju sa prošlošću. Ova akademija je od velikog značaja, ne samo jer je mladima pružila uvid o činjenicama koje su važne za dešavanja na Kosovu '90-ih, već i zato što je petoro učesnika i učesnica izabrano za rad na Kosovskoj hronologiji 2.0, nastavku istoimenog prvog dela.

Akcija u Hrtkovcima: „Opasnost! Kuća ratnog zločinca”

Borbu protiv veličanja ratnih zločinaca nastavili smo i kroz akcije na terenu. Aktivisti Inicijative mladih su u novembru postavili table s natpisima poput „[Opasnost! Kuća ratnog zločinca](#)” u Hrtkovcima, u blizini kuće Vojislava Šešelja sa ciljem da podsete javnost na zločine protiv čovečnosti za koje je osuđen lider Srpske radikalne stranke i kandidat za mesto narodnog poslanika.

Sećanje: ulična akcija u sedam gradova

Krajem aprila, akcijom [obeležavanja](#) udaljenosti između sedam gradova u Srbiji i Batajnici, aktivisti i aktivistkinje Inicijative su javnost podsetili na zločine nad civilima u okviru operacije Reka 27. i 28. aprila 1999. godine. Akcija je sprovedena u Nišu, Vranju, Čačku, Kragujevcu, Novom Pazaru, Novom Sadu i Beogradu. Nakon akcije zajedničkim saopštenjem sa Građanskom akcijom iz Pančeva i Odborom za ljudska prava iz Niša, Inicijativa je podsetila na činjenice o odgovornosti Momira Stojanovića za ratne zločine koji su se desili u okviru operacije „Reka”.

Akademija Kosovski čvor, 2023.

Hrtkovci, 2023.

LJUDSKA PRAVA

Pritužba o izveštavanju Srpskog telegrafa zbog diskriminacije i podsticanja predrasuda prema albanskoj populaciji

Kao reakciju na neetično medijsko izveštavanje Srpskog telegrafa u maju o Albancima koji „nam truju decu sokom uvezenog sa Kosova koji izaziva rak”, podneli smo pritužbu Poverenici za zaštitu ravnopravnosti zbog diskriminacije i podsticanja predrasuda prema albanskoj populaciji. Poverenica je na to izdala [mišljenje](#) kojim je potvrdila da je sporan tekst diskriminatoran i dala preporuku Srpskom telegrafu da ne objavljuje diskriminatorne sadržaje koji predstavljaju povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu nacionalne pripadnosti kao ličnog svojstva.

Beograd Prajd

Inicijativa mladih za ljudska prava je tradicionalno, desetu godinu za redom, bila deo organizacionog tima [beogradske Nedelje Ponosa](#), najvećeg događaja koji zastupa prava LGBTQI+ osoba u Srbiji.

Inicijativa se ponosno i hrabro bori za prava pripadnika i pripadnica LGBTQI+ zajednice kroz učešće u organizaciji šetnje i drugih aktivnosti u okviru Nedelje Ponosa, a najvažniju ulogu ima u obuci volontera. Inicijativa svake godine održava [Prajd Akademiju](#), dvodnevni kurs za volontere Prajda koji ima za cilj da ih obuču svim neophodnim veštinama za izazove koji ih čekaju na Prajdu, kao i da ih nauči osnovnim informacijama i pojmovima iz istorije LGBTQI+ zajednice i izazovima sa kojima se većina pripadnika zajednice susreće na svakodnevnoj bazi.

Borba za fer i pravedno društvo je neprestana i u kontekstu LGBTQI+ zajednice aktivno traje već više od 30 godina, uprkos svim preprekama i medijskim i političkim kampanjama. Borba protiv diskriminacije LGBTQI+ osoba predstavlja jednu od osnovnih okosnica društvenog progresa i kao takva ne sme da se prepusti slučaju i zanemari i zato Inicijativa nastavlja iz godine u godinu da bude deo ove borbe.

Beograd Prajd, 2023.

ENDŽIO HAB - MESTO SARADNJE I STVARANJA

I tokom prošle godine Endžio Hab ostao je prostor slobode u kome se pokreću važne teme koje su neretko na margini, promoviše umetnosti i gde nastaju ideje o promenama koje su nam važne. Hab je prostor u kom se neguju narativi koji doprinose razvoju kako same zajednice, tako i pojedinaca i pojedinki uz neizostavnu podršku Inicijative mladih za ljudska prava.

Pored događaja u organizaciji Inicijative, vrata Endžio Haba su otvorena za sve organizacije, neformalne grupe ili pojedince koje dele vrednosti Inicijative.

Endžio Hab je smešten u samom srcu grada što doprinosi tome da svi događaji koji se dešavaju u njemu budu vrlo vidljivi i ispraćeni. Sa preko 70 različitih realizovanih događaja i sa preko 2500 posetilaca u toku 2023. godine, Endžio Hab je pre svega siguran prostor za sve koji drugačije misle i žele da ukažu na zapostavljene priče i istine.

Tokom čitave godine, kroz realizaciju programa, izložbi, konferencija, debata, radionica, Endžio Hab bio je polazna tačka otvaranja pitanja i obrađivanja tema koje svoj prostor ne nalaze često u javnom diskursu i o kojima se radije čuti.

Jedna od naših aktivistkinja, Bojana Radojević, svoje afinitete prema aktivizmu i umetnosti neretko neguje kroz dešavanja koja se sprovode u Endžio Hab-u. Bila je deo organizacije i realizacije nekoliko izložbi i radionica koje su se dogodile unutar prostora Endžio Hab-a, a svoje iskustvo i utiske je podelila sa nama:

Endžio Hab za mene ne predstavlja običan prostor, već jedan od retkih, ako ne i jedini prostor koji je otvoren za kulturni dijalog i pomirenje. Prostor koji svojim izložbama i drugim događajima premošćuje jaz i mržnju, naročito među narodima bivše Jugoslavije.

Smatram da je ovakav prostor izuzetno važan, ne samo zbog doprinosa pomirenju već i zato što pruža sigurnost i utehu svima kojima je ista uskraćena usled različitih oblika opresije u ovom društvu i sistemu. Endžio Hab me asocira na mir, ljubav, solidarnost, razumevanje i pripadanje.

Kada je u pitanju izložba „Zamisli promenu”, moj utisak čitave izložbe je bio odličan, pored ostalog Hab je sjajan izložbeni prostor, samim tim je sadržaj izložbe došao do izražaja na najbolji način. Nije se činilo jednostavnim obuhvatiti 20 godina rada i akcija Inicijative, ali su krajnji rezultat i realizacija zadovoljili sva očekivanja.

Bojana Radojević, Aktivistkinja YIHR-a

EH
IČIO

Izložba „**Zamisli promenu**” otvorena je 15. novembra 2023. godine i vodeći posetioce kroz Inicijativin rad od njenog osnivanja do danas, na interesantan i emotivan način prenosi priču o mladim ljudima koji već 20 godina ne odustaju od razgovora o temama koje su od suštinske važnosti za razvoj demokratije i izgradnju mira. Prolazeći pored fotografija, predmeta i poruka koje su obeležile 20 godina rada Inicijative, posetioci izložbe su imali priliku da vide kako izgleda borba različitih generacija mladih ljudi koji su bili odlučni da ne odustanu od vrednosti iza kojih i danas ponosno stojimo.

U Endžio Hab-u, 13. marta 2023, je otvorena antiratna izložba koju su organizovale Žene u crnom (ŽUC), zajedno sa aktivistima i aktivistkinjama iz Rusije. Izložba „**Represije. Torture. Rat. Rusija. 2022**” predstavlja radove aktivistkinja i aktivista antiratnog otpora i onih koji su bili mobilisani i odbili da učestvuju u ratu Rusije protiv Ukrajine. Radovi ruskih umetnika koji ne mogu biti predstavljeni u Rusiji zbog najoštrije cenzure, novih zakona i represija. U okviru izložbe, koja je trajala 8 dana, bili su organizovani razni događaji poput razgovora o represijama u Rusiji, istoriji rata u Jugoslaviji, posledicama režima Slobodana Miloševića, o otporu i Ženskom sudu. Na kraju, posetioci su imali priliku da pogledaju projekciju dokumentarnog filma o aktivistima koji je napravio OVD-info.

Izložba „Zamisli promenu”, YIHR#20, 2023.

Hab je takođe imao priliku da održi izložbu fotografija fotografa i autora Imre Szaba, autora jednog od najznačajnijih fotoarhiva Kosova tokom poslednje dve decenije 20. Veka. Izložba je nosila ime „**Kuća na prodaju**” i na izložbi su predstavljene slike koje nam donose direktno svedočenje o nekim od najvažnijih događaja na Kosovu u osamdesetim i devedesetim godinama.

Krajem godine u Habu je održana projekcija filma koji je osvojio Oskar za najbolji dugometražni dokumentarac „**20 dana u Mariopolju**”, čiji autor je ukrajinski reditelj, novinar i dobitnik Pulicerove nagrade, Mstislav Černov. To je bilo prvo prikazivanje filma u Beogradu nakon Beldocsa.

Izložba pod nazivom „**Obasjaj život**” koju organizuje Talas organizacija bila je prikazana u Endžio Hab-u sa velikom posećenošću. Izložba je prikazala LGBTQ+ zajednicu spremnu na život bez straha, u kome je svaki prostor siguran. Kroz 5 motiva kvir tematike koje objedinjuju ljubav i prijateljstvo, uzajamno podršku, brigu i negu unutar zajednice daju se odgovori na neka pitanja koja su vezana na porast nasilja u našem društvu.

U sklopu Festivala javne istorije održana su dva panela u Endžio Hab-u - predstavljajući časopisa iz perspektive Jugoistočne Evrope „Prošlost je sada. Politika poricanja i suočavanja sa prošlošću na Zapadnom Balkanu” i „Javni razgovori - Istorija i (ne) naučene lekcije”.

**Izložba „Kuća na prodaju”,
YIHR#20, 2023.**

YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS
INICIJATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA
NISMA E TË RINJVE PËR TË DREJTAT E NJERIUT

Beograd, Jun 2024.